

שלא בזמן להטעות בני הגולה והוא שאירע לחכמים אלול מעובר ולא היה להם להשיא משואות. ובהערות כותב: איני יודע מאין למד רבינו שקלקול הכותים היה בר"ה. ולפי דרכנו י"ל שהיתה כאן דחיה משום מולד זקן וכדומה בדינים שהצדוקים לא החזיקו בהם לכן השיאו משואות להקדים את ר"ה.

טעם לדחיית יום ערבה בשבת

יח. ועל פי הנ"ל אפשר לבאר טעם דחיית יום ערבה משבת שנתקשו כל הראשונים בגמ' סוכה מג: ובתוס' שם מהירושלמי. ובארתי הדברים בתו"ש שם פ"ח. ולפי מ"ש שם פרק ג' לבאר שיטת רס"ג בספר העבור, שהביא טעמים חדשים לדחיית אד"ו. שהוא סובר שעיקר החשבון עם כל הדחיות הוא מקובל מסיני ויסודו הוא כמ"ש הרמב"ם להשוות חשבון האמצעי עם האמיתי. אלא שחז"ל מצאו מקום להסמיך שהדחיות המה משום מתיא וירקא ויום ערבה. ולפי מה ששמענו מרס"ג המעשה של צדוק ובייתוס, יש לומר שחכמים מצאו מקום לפרש הטעם שלא יחול יום ערבה בשבת להוציא מלבן של צדוקים שאמרו שאין ערבה מן התורה ולחזק מצות שבתורה שבע"פ שכפרו בהם וכמו שאמרו שדוחה שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה. כמו שתקנו כמה דברים מיוחדים להוציא מלבן של צדוקים, די להזכיר "מטמאין היו הכהן השורף את הפרה". וראה בראב"ה סימן תרצ"ט הל' לולב מביא הגירסא בגמ' סוכה: וכך אמר רבי יוחנן ערבה בשביעי מ"ט דחייא שבת טפי משאר יומי כד"י לפרסמה שהיא מן התורה "שבעל פה". וכן מבואר בשו"ת תשב"ץ חלק ב' סימן קצ"ו: אבל מה שנראה לי שחששו ליום ערבה לפרסמה שהיא מן התורה להוציא מלבן של צדוקים ועשו בו חיזוק יותר מן השופר שהוא מן התורה.

ולפירוש זה יש לפרש לשיטת רס"ג שכל הדחיות שבחשבון שלנו הם קבלה ממה שנתחזקו מחדש בזמנו של רבן גמליאל כמבואר שם פ"א שיש סוברים שר"ג תקן לא אד"ו ראש וכו'. כשהתחילו צדוק ובייתוס לעורר על עצם קידוש על פי חשבון, מצאו חכמים לנכון לדרוש ולפרסם הטעם שלא א' ראש, כדי שלא יפול יום ערבה בשבת, וכוננתם היתה נגד הצדוקים, החולקים על התורה שבעל פה. ויש לשער שטעם זה נשאר המנהג בזמן הגאונים בא"י, להקיף את הר הזיתים ביום הושענא רבא, ועסקו שם בעניני הכלל, ופרסמו הקביעות של חגי השנה. ראה ספר חסידים (מקצי נרדמים) סי' תר"ל. עשו זאת במכוון ביום הושענא רבא שדחוהו מיום השבת להוציא מלבן של צדוקים החולקים על מסורת תורה שבעל פה.

ביאור לשון הגמרא "והשתא"

יט. בתוס' סוכה מג. על מה דאמרינן שם בסוגיא: אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא. כתבו: לאו משום דלא ידעינו דהא אמרינו בריש ביצה דהאידינא ידעינו, אלא עבוד

רבנן כאילו לא ידעינן משום גזרה ואתי לאקלקולי. והריטב"א שם כתב: מאי דאמרינן דהאידינא לא ידעינן בקביעא דירחא, היינו האידינא ממש בימי רב אשי שסידר התלמוד, שהיה אחר שיסד הלל החשבון זה, ומאי דקאמר דלא ידעינן לאו בעיקר הידיעה, אלא שאנו בעיקר המעשה כאילו אין אנו יודעים בו כלום, ככל חו"ל. אמנם בשטה מקובצת מתרץ באופן אחר וז"ל: ואע"ג דהתם בפרק לולב וערבה אמרינן דלא ידעינן בקביעא דירחא התם קודם שתיקן הלל העיבור והכא לאחר שתיקן הלל העיבור וקבע המועדות. וכ"מ במלחמות כאן. ותירוץ זה קשה להבין שהרי סתמא דגמ' היא אליבא דרב אשי שהיה הרבה זמן אחרי שתיקן הלל חשבון העיבור וכמ"ש התוס'. ובתו"ש שם פ"ג הבאתי תירוץ אחר לסתירה זו, משאלתות פ' ויקהל ע"י"ש.

ולדעתי יש לתרץ קושיית התוס' עפ"מ"ש לעיל לבאר שגם אחרי שסידר הלל את החשבון עדיין היו נוהגים לקדש החדשים בב"ד ע"פ החשבון ולשלוח שלוחים, עד סוף חכמי התלמוד שאז מסרו את החשבון לכל הקהל וזה היה בזמן חתימת התלמוד. ולפ"ז י"ל סתירת הסוגיות שהגמ' בסוכה שהיא אליבא דרב אשי מיירי שפיר אחרי שתיקן הלל החשבון אמנם עדיין היו תלויים בב"ד מתי קדשו ושפיר אמרו אנן לא בקיאין בקביעא דירחא. ומה שאמרו בגמ': השתא ידעינן בקביעא דירחא כו' עד המילים ואתי לאקלקולי. כל הקטע הזה הוא מהאמוראים של אחרי רב אשי ואולי מרבנן סבוראי שחתמו את התלמוד. שבימיהם כבר פרסמו את החשבון לכל הקהל והתנהגו על פיו. כמ"ש שם פ"ו.

יסוד השערתי הוא על מ"ש באגרת ר' שרירא גאון ובתשובות הגאונים והראשונים שישנם בגמ' שלנו הרבה מאמרים והלכות מאמוראי בסורא ובפומבדיתא שהיו אחרי רב אשי כן ישנם כמה מאמרים סתמיים שהמה מרבנן סבוראי.

"השתא" הוספה מרבנן סבוראי

כ. בכתובות סד. השתא דלא אתמר הלכתא לא הכי ולא הכי תפסה לא מפקינן מינה לא תפסה לא יחבין לה, ומשהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא. ובהנך תריסר ירחי שתא לית לה מזוני מבעל. ובעל העיטור ח"ב אות מרד דף ס"ח ע"ג (דפוס ווארשא) כ' הדין נוסחא דנוסחאי עתיקי ולא גרסינן בה: ובהנך תריסר ירחי שתא, ליתא בגמ' כו' וכי היכי דאיתוסף בגמ' מזוני הכי איתוסף תריסר ירחי שתא. ואיכא למימר נמי דרבנן סבוראי דכתבי: השתא דלא אתמר וכו' אכולה שמעתא קאי משום דמספקא להו כו' וכן כתבו רבינו האי ורב אלפס בתשובה שאלה ע"כ. כתב כדבר פשוט שהלשון: והשתא כו' הוא מרבנן סבוראי. ואע"פ שמצינו במקום אחר סגנון זה בשם אמורא בשבועות מח: אמר רב חמא השתא דלא אתמר הלכתא לא כרב ולא כר"א כו'. בכל זה היה להם לדה"ג והר"ף בקבלה שסגנון זה שנאמר בגמ' סתמא: השתא דלא אתמר וכו' הוא מרבנן סבוראי.